

Nik TRONTELJ

Janez JUHANT

Tamara GRIESSER PEČAR

Jernej LETNAR ČERNIČ

TEŽKA POT DO PRAVICE

Duhovniki, redovniki in redovnice
v iskanju pravne rehabilitacije

TEŽKA POT DO PRAVICE

Duhovniki, redovniki in redovnice v iskanju pravne rehabilitacije

© Družina d. o. o., 2025

AVTORJI: Nik Trontelj, Janez Juhant, Tamara Griesser Pečar, Jernej Letnar Čer nič

RECENZENTA: dr. Matej Avbelj in dr. Žiga Turk

JEZIKOVNI PREGLED: Vida Frelih

PREVOD ANGLEŠKIH POVZETKOV: Mojca Masterl Štefanič

OBLIKOVANJE IN PRELOM: Anka Iskra

IZDALA IN ZALOŽILA: Družina d.o.o.

ZA ZALOŽBO: Tone Rode

NAKLADA: 600 izvodov

TISK: D-tisk, Grosuplje

Ljubljana, 2025

CIP - KATALOŽNI ZAPIS O PUBLIKACIJI

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA, LJUBLJANA

272-722.53:34.096(497.4)

272-722.53:343.294(497.4)

TEŽKA POT DO PRAVICE : DUHOVNICI, REDOVNIKI IN REDOVNICE V ISKANJU PRAVNE REHABILITACIJE /

NIK TRONTELJ ... [ET AL.] ; [PREVOD ANGLEŠKIH POVZETKOV MOJCA MASTERL ŠTEFANIČ]. - LJUBLJANA : DRUŽINA, 2025

ISBN 978-961-04-1146-8

COBISS.SI-ID 220375043

Nik TRONTELJ
Janez JUHANT
Tamara GRIESSER PEČAR
Jernej LETNAR ČERNIČ

TEŽKA POT DO PRAVICE

Duhovniki, redovniki in redovnice
v iskanju pravne rehabilitacije

DRUŽINA

KAZALO

Msgr. Stanislav ZORÉ	
V IMENU LJUDSTVA ...	9
Dr. Janez JUHANT	
»UDARIL BOM PASTIRJA	
IN RAZKROPILE SE BODO OVCE ČREDE« (Mt 26,31)	12
»I WILL SMITE THE SHEPHERD, AND THE SHEEP OF THE FLOCK	
SHALL BE SCATTERED ABROAD« (MT 26:31).	13
Uvod	14
Svet brez Boga	15
Komunizem – organiziran napad na krščanstvo	17
Komunizem je sistematično	
in nasilno izločal krščanske ljudi iz družbe.	9
Cerkev	22
Pomanjkanje demokratične kulture in volje	23
Težave vrnitve dobrega imena	26
Dr. Tamara GRIESSER PEČAR	
DUHOVNIKI IN REDOVNIKI NA ZATOŽNI KLOPI	31
PRIESTS AND RELIGIOUS IN THE DOCK	32
Uvod	33
Sodstvo: instrument komunistične oblasti	35
Rehabilitacija obsojenih	40
Dr. Jernej LETNAR ČERNIČ	
PRAVNA OBRAVNAVA NEPOŠTENIH OBSODB DUHOVNIKOV	
IN REDOVNIKOV V NEKDANJEM NEDEMOKRATIČNEM SISTEMU	48
LEGAL TREATMENT OF UNFAIR CONVICTIONS OF PRIESTS	
AND RELIGIOUS IN THE FORMER UNDEMOCRATIC SYSTEM	49
Uvod	50
Pravna podlaga za razveljavitev sodb nedemokratičnih sodišč.	52
Pravna analiza nepoštenih sodnih procesov proti duhovnikom	
in redovnikom v nedemokratičnem sistemu.	54
Zaključek	61

Dr. Nik TRONTELJ

POSTOPEK REVIZIJE MONTIRANIH KAZENSKIH OBSODB	
V OKVIRU DELOVNE SKUPINE.	65
WORKING GROUP REVIEW OF SHOW TRIAL CONVICTIONS.	66
Ustanovitev delovne skupine in njene dejavnosti.	67
Zahtevnost in težave arhivskega raziskovanja	71
Izzivi in pogled naprej	74

ODDANE VLOGE Z ZAHTEVKI ZA VARSTVO ZAKONITOSTI 2019–2024 79

(po abecednem redu) *

Ivana ALIČ	80
Franc AMBROŽIČ	86
Janko ARNEJC	92
Stanislava BABNIK, Darina OGULIN	100
Miroslav BARTOL	110
Jože BERDEN	118
Akvina BOJC, Henrik GORIČAN	124
Benedikt BOLCAR OCist	138
Franc CERKOVNIK	144
Anton ČEŠORNJA.....	151
Jožef GODINA, Andrej KRIŽMAN, Anton KASTELIC, Matevž ŽBONTAR.....	160
Marijan GOJKOŠEK OFMConv, Karel JELUŠIČ OFMConv.....	172
Januš GOLEC	180
Vinko GOSTIŠA	188
Melita JEREB	195
Franc KIMOVEC.....	202
Leopold KONČAN	210
Jožko KRAGELJ	222
Franc KRAJNC	234
Štefan KUŠAR.....	240
Dušan LESKOVIC, Alojzij RAKAR SDB.....	247

* Zaradi splošne sprejetosti in mednarodne uveljavljenosti v kazalu navajamo le kratice redovnih družb za moške redovnike.

Ludvik LIKAR	254
Karel MATKOVIČ	262
Jakob MAVEC	270
Franc MOZETIČ	279
Ciril MUNIH	287
Kazimir NASTRAN	294
Janez ORAŽEM	302
Jože OVEN	309
Ivan PAVLIN	314
Viktor PERKO	321
Anton PETRIČ	329
Ivan PIŠOT	338
Jože PRESNIK	346
Dionizij PRISTOVNIK OFM ^{Cap}	360
Jože PUŠNIK SDB	369
Bonaventura SAVEC OFM ^{Cap}	375
Viktor SCHWEIGER	384
Maksimilijan STANONIK, Cita LUKMAN, Blažja MARKUŠ	391
Ivan ŠEŠEK	399
Ivan ŠKAFAR	407
Ivan ŠOLINC	415
Viktor ŠVIGELJ	424
Franc URLEB	433
Metod VALJAVEC OFM	441
Andrej VATOVEC OFM ^{Conv}	447
Janez VEIDER	453
Alojzija VRBNJAK, Velenka TRKOV, Ljudmila POGORELEC	462
Alojzija VRHNJAK	474
Franc ZAGORŠEK	482
Krizolog ZAJEC OFM	492
Jožef ZALOKAR	501
Andrej ZUPANC	510
Janko ŽAGAR	517
Alojzija ŽALAR	526

SEZNAM 1:

SLOVENSKI DUHOVNIKI, REDOVNIKI IN REDOVNICE, KI SO BILI PROCESIRANI NA REVOLUCIONARNIH SODIŠČIH MED IN PO DRUGI SVETOVNI VOJNI.	534
---	------------

SEZNAM 2:

SLOVENSKI DUHOVNIKI, REDOVNIKI IN REDOVNICE, KI SO BILI SODNO REHABILITIRANI V SAMOSTOJNI REPUBLIKI SLOVENIJI.	558
REHABILITIRANI v obdobju 1991–2019	559
REHABILITIRANI v obdobju 2019–2024	565

SEZNAM 3:

OPROSTILNE SODBE IN ZAVRNJENE VLOGE	568
Primer 1: Oprostilna sodba Jožko KRAGELJ	569
Primer 2: Zavrnjena vloga Jakob MAVEC	584
Primer 3: Zavrnjena vloga Jožef GODINA in soobsojeni	586
Primer 4: Zavrnjena vloga Kazimir NASTRAN	590
Primer 5: Zavrnjena vloga Benedikt BOLCAR	593
Primer 5a: Odklonilno ločeno mnenje vrhovne sodnice Barbare Zobec	599
RECENZIJ KNIJIGE	606
Prof. dr. Matej AVBELJ, Recenzija osnutka knjige o duhovniških procesih ...	607
Prof. dr. Žiga TURK, Recenzija osnutka knjige o duhovniških procesih	608
OSEBNO KAZALO	610

Msgr. Stanislav Zoré, nadškof in metropolit

V IMENU LJUDSTVA ...

Pred leti sem se pogovarjal s človekom, ki je bil v osemdesetih letih preteklega stoletja dijak Srednje policijske šole v Tacnu. To je bil čas, ko so se v zraku že začele zaznavati spremembe, ki so na koncu pripeljale do demokratizacije in osamosvojitve naše države Slovenije. Ta mož mi je povedal, da je bil v teh letih, ko smo čutili, da se bliža pomlad, pripravljen brez premišljevanja ubiti duhovnika. Če bi mu nekdo ukazal, naj to stori, bi to brez oklevanja storil. »Kako je to mogoče?« sem ga vprašal. Pojasnil je, da je bil takšen odnos po eni strani »dresure«, ki so je bili deležni dijaki, po drugi strani pa leta in leta pranja možganov, v katerih so gojence prepojili s skrajno odklonilnim odnosom do Katoliške Cerkve – Katoliška Cerkev je bila v komunističnem režimu, ki je v Sloveniji izdatno uspeval, državni sovražnik številka ena.

Ta pripoved mi je prišla na misel, ko sem prebral poročilo dr. Tamare Grieser Pečar v pričujočem zborniku, kjer pravi: »Za novo komunistično oblast in njen obstoj je bila Katoliška Cerkev vse do prevrata 1990/1991 sovražnik številka ena, že v poročilu notranjega ministrstva novembra leta 1945 je bila označena kot *hrbtenica reakcije*. V navodilih uprave agitpropa pri Centralnem komiteju Komunistične partije Slovenije je leta 1947 navedeno, da je duhovščina *najmočnejši politični in ideološki nosilec vseh nam sovražnih idej v Sloveniji*. Še zadnji 'Priročnik za delo milice' leta 1985 Cerkev opredeljuje kot glavnega notranjega

sovražnika in zato predvideva učinkovit lokalni nadzor duhovnikov in vidnejših laičkih aktivistov ter pridobivanje virov, *s katerimi si zagotovi pregled nad škodljivo dejavnostjo klera in laičkih aktivistov*» (Tamara Griesser Pečar, Duhovniki in redovniki na zatožni klopi).

Oblast in njeni represivni organi so zato ves čas od konca druge svetovne vojne naprej te nosilce sovražnih idej učinkovito onemogočali v »škodljivi dejavnosti klera. Zato ne preseneča, da je bilo do leta 1976 kazensko obsojenih najmanj 477 duhovnikov, redovnikov in redovnic. Od leta 1951 naprej so se stopnjevale administrativne kazni proti duhovnikom in redovnikom, v obdobju do leta 1961 je bilo upravno kaznovanih kar 1411 duhovnikov. Največkrat so bili kaznovani zaradi dela, ki so ga opravljali v svoji duhovniški službi ... Ker je bilo v tem času povprečno okoli 1000 duhovnikov v Sloveniji, to pomeni, da je bil statistično gledano vsak duhovnik kaznovan več kot enkrat.«

In vse to se je dogajalo v imenu ljudstva. Vse sodbe so bile izrečene v imenu ljudstva. Tudi izvrševanje teh sodb naj bi v tem duhu bilo v imenu ljudstva, za varovanje njegovih pravic. A ljudstvo ob vsem tem ni imelo nobene besede. Ljudstvo je bilo obsojeno na strah. Obsojeno je bilo na molk, kvečjemu na pri-tajen šepet na ušesa nekoga, ki si mu brezpogojno zaupal.

Dr. Janez Juhant¹

»UDARIL BOM PASTIRJA IN RAZKROPILE SE BODO OVCE ČREDE« (Mt 26,31)

Povzetek

Prispevek razčlenjuje idejne in moralno-politične razloge za medvojne in po-vojne procese proti duhovnikom in vsem predstavnikom Cerkve. Totalitarni obla-stniki so jih izvajali s svojimi revolucionarnimi nasilnimi posegi v demokratični družbeni red, da bi si zagotovili popolno oblast. Ker je bila Cerkev v Sloveniji stalna in odločna nasprotnica njihovega nasilja nad človekom in ohranjevalka vrednot, ki omogočajo demokratični družbeni red, je bila deležna posebno krute obravnave. Cerkev se ni mogla sprijazniti z odpravljanjem duhovnih in narodnih izročil in je kritizirala zločinsko početje oblastnikov ter jim stalno spraševala vest zaradi njihovih nečloveških dejanj. Demokratična država Slovenija še ni sistema-tično, skladno z ustavnimi in drugimi zakonskimi podlagami za zaščito človeko-vih pravic, uredila pogojev za rehabilitacijo žrtev komunističnega režima, zato so prizadevanja posameznikov in skupin in tudi pričujoči prispevek spodbuda k temu.

Ključne besede: totalitarizem, komunizem, krščanstvo, demokratizacija, Cer-kev, rehabilitacija, žrtve, duhovniki, sprava.

1 Prof. emer., Univerza v Ljubljani

Janez Juhant PhD

**»I WILL SMITE THE SHEPHERD, AND THE SHEEP
OF THE FLOCK SHALL BE SCATTERED ABROAD«
(Mt 26:31)**

Summary

The paper analyses the ideological and moral-political reasons for the inter- and post-war trials against priests and all other representatives of the Church. The totalitarian rulers carried them out with their revolutionary violent interventions in the democratic social order with the intention to secure their total power. As the Church in Slovenia was a constant and resolute opponent of their violence against man and a preserver of the values that enable the democratic social order, it was subjected to particularly cruel treatment. The Church could not accept the abolition of spiritual and national traditions and therefore criticised the criminal actions of the rulers, constantly questioning their consciences for their inhuman acts. The democratic state of Slovenia has not yet systematically, in accordance with the constitutional and other legal bases for the protection of human rights, established the conditions for the rehabilitation of the victims of the communist regime, and the efforts of individuals and groups, as well as the present paper, are an incentive to do so.

Key Words: totalitarianism, communism, Christianity, democratisation, Church, rehabilitation, victims, priests, reconciliation.

Uvod

Komunizem je bil med vsemi tremi totalitarizmi najbolj razdiralen, nečloveški in sprevržen sistem. Justin Stanovnik pravi, da so bili odločevalci v vseh treh sistemih pokvarjeni, hudobni in tako naprej, a je bil »*boljševizem nekaj, česar pravzaprav v zgodovini še ni bilo*«. ² Nastopal je s primitivno brutalnostjo in »*totalitarno poškodovanostjo*«. ³ Posledice ostajajo še danes, kot ugotavlja *Izjava o Evropski zavesti in totalitarizmu*. ⁴ S komunizmom je nastopilo nekaj, česar si človek ne more zamisliti. Vsi totalitarizmi pa so posledica izgube oziroma izbrisa duhovnih vrednot iz družbe, ki spremlja novoveško zgodovino sveta in Evrope. Žalostni in za človeka tragični vrhunec tega razvoja je nasilna uvedba tiranstva človeka nad človekom oziroma peščice ljudi nad brezimno množico, v kateri so ti sistemi ljudi naredili za številke v totalitarnem stroju, kot je zapisal Zygmunt Bauman. ⁵ Takšno obvladovanje človeka je bilo po njegovem mogoče le s tehničnimi pridobitvami moderne dobe, s katerimi so totalitarni oblastniki lahko izvedli dosledno obvladovanje ljudi.

Katoliška Cerkev – podobno kot krščanske Cerkve in še druge verske skupnosti – je kljub nasprotovanju in zatiranju režima organizirano zastopala ustaljeni vrednostni red in vztrajala pri ohranjanju duhovnih vrednot, zato je bila v vseh totalitarnih sistemih deležna ustrezne nasilne in zatiralske obravnave. V komunističnih režimih je bila tarča sistematičnih napadov in vseh vrst šikaniranja, predvsem njeni vodilni predstavniki, škofje in duhovniki. Slovensko komunistično vodstvo je že med vojno nasilno umorilo (likvidiralo) več duhovnikov. Poleg njih je tako imenovani kočevski (politični) proces v Kočevju 9.–11. oktobra 1943 obravnaval tudi tri duhovnike, dva sta bila »obsojena« na smrt. Po vojni pa so se politični procesi nadaljevali. Z njimi ter s celotnim sistemskim nadzorom politične policije, razlastninjenjem itd. je hotela komunistična oblast podrediti Cerkev in duhovnike napraviti za poslušno orodje svoje politike oziroma sodelavce njihove totalitarne oblasti.

- 2 Justin Stanovnik, V naših ljudeh mržnje ni, *Zaveza* 31 (2021), št. 119, str. 32 (dalje: Stanovnik, V naših ljudeh mržnje ni).
- 3 Prav tam, str. 34.
- 4 Izjava parlamenta EZ, *Evropska zavest in totalitarizem*, 2. 4. 2009, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX%3A52009IP0213>, prid. 4. 1. 2024.
- 5 Zygmunt Bauman, *Moderna in holokavst* (Ljubljana: Študentska založba, 2006), poglavje: Posebnost in normalnost genocida (dalje: Bauman, *Moderna in holokavst*).

Svet brez Boga

Novoveška družba je plod dolgotrajnega in zapletenega družbenega procesa, v katerem so igrali pomembno vlogo novi idejni poudarki gledanja na človeka in svet ter tehnične in novodobne pridobitve. Razlogi za totalitarne revolucionarne posege so zato dolgoročnejši in imajo svoje korenine v razvoju novoveškega pojmovanja človeka kot »osamosvojenega« bitja, ki se je oddaljil od Boga, se izrodil in oddaljil od svojega celovitega bistva: »... zmaterIALIZIRANI človek [je] slednjič spregledal, da ne more postati Človek, kaj šele Nadčlovek, ko Bog ni več Bog.«⁶

Max Scheler (1874–1928) v delu *O večnem v človeku* na začetku 20. stoletja ugotavlja, da prevladuje le še tehnična organizacija »z lastno logiko svojih kupčij, svojega blaga, svojih strojev, svojih metod in tehnik, zdaj tudi industrijske vojne, torej tudi njenih morilskih strojev«. Nadaljuje, da se je civilizacija razvezala »duhovno moralne avtoritete«. Opustila je »najvišjo zapoved ljubezni do Boga«,⁷ zato ni več spoštovanja osebe in vrednot človeka in tudi ni več »krščanske Evrope«.⁸

Biolog Jacques Monod⁹ v istem smislu govori o ukinitvi »‘stare’ animistične ‘zaveze’« ter o »duhovni stiski moderne«, celo o »genetski izroditvi«: »Nobena prejšnja družba ni doživela take raztrganosti kot ta.« V tej dobi razklanosti naša spoznanja nič več ne temeljijo na globljih duhovnih temeljih, pač pa na ponaredkih pristne duhovne resničnosti. Prvič v zgodovini nastaja civilizacija, ki se odpoveduje duhovni utemeljitvi svojega vrednotenja in delovanja. Družba pa oznanja le še neko zavržno mešanico judovsko-krščanske religioznosti, »znanstvene« napredne vere, »naravnih« človekovih pravic in utilitarističnega pragmatizma.

Eugen Drewermann v predavanju z naslovom »Kako pa on lahko živi brez Boga?«¹⁰ 11. decembra 1997 na evangeličanski akademiji Nordelbien v Hamburgu začenja z Albertom Camusem in Nikolajem F. Dostojevskim. Camus v

6 Marjan Rožanc, *Iz krvi in mesa* (Ljubljana: Mladinska knjiga, 1981), str. 47.

7 Max Scheler, *Vom Ewigen in Menschen* (Berlin: Der neue Geist, 1933), str. 146.

8 Prav tam, str. 173.

9 Jacques Monod, »Zufall und Notwendigkeit«, v: *Philosophische Arbeitsbücher 7. Diskurs Mensch*, ur. W. Oelmüller, R. Dölle-Oelmüller in C. F. Geyer (Paderborn: Schöningh, 1990), str. 278–280.

10 Eugen Drewermann, *Dass auch der Allerniedrigste mein Bruder sei. Dostojewski – Dichter der Menschlichkeit* (Ostfildern: Patmos, 2012), str. 43 sl. (dalje: Drewermann, *Dostojewski*).

Svetovni zgradbi da spregovoriti mrtvemu Kristusu, da ni Boga. Drewermann tu nadaljuje in pravi, da je mraz, ki se ne bo nikoli več ogrel, obiskal človeško hišo. V trenutku, ko se ljudje prenehajo bati še smrti, ne potrebujejo več nobenega Boga in Drewermann¹¹ je prepričan, da bi morali bogoslovci (in drugi) bolj pogosto odpreti Sveto pismo, da bi zmogli presojudati, kaj v resnici pomeni življenje v milosti ali brez nje, saj nas zgodovina človeštva utrjuje v prepričanju, da je za človeka nujno življenje v Božji milosti.

Dostojevski plastično opisuje to odsotnost Boga v delu *Besi*. Demoni v *Besih* igrajo svojo vlogo, ki jim jo je naložil Dostojevski. »*Takrat bodo zgodovino delili na dve polovici: od gorile do uničenja boga in od uničenja boga do...*« »*Do gorile?*« sprašuje sogovornik. In Kirilov, zli duh *Besov*, nadaljuje: »*Do spremembe zemlje in fizičnega človeka. Človek bo postal bog in se fizično spremenil. Tudi svet se bo spremenil, vsa dejanja se bodo spremenila in misli in vsa čustva. Kako se Vam zdi, se bo takrat človek fizično spremenil?*« In odgovor: »*Če bo isti vrag, ali naj živi ali naj ne živi, se bodo vsi pobili in to bo mogoče edina sprememba.*«¹² Dostojevski niza čase propagande in terorja, ki se naglo bližajo: kapelica, v kateri je namesto Marije stoji miš,¹³ teror zarotnikov, hladnokrvni uboji in velike morije: »*sto milijonov glav*«. ¹⁴ Odsotnost Boga je, po besedah Józefa Tischnerja,¹⁵ ustvarila pekel Auschwitz, seveda pa tudi drugih nepredstavljenih človeških zablod in trpinčenja sočloveka kot Arhipelag Gulag, Katin, Babji Jar, Gonars, Rab, Teharje, Šentvid, Goli otok, kjer je zavladovalo totalitarno zlo. To je »*stanje človekovega duhovnega razpada*« in »*izraz našega sodobnega demonizma*«. ¹⁶ Boga ni več, ker so ga izgnali.

Glavna tarča vseh sodobnih ideologij so zato duhovniki in cerkve. Vzrok za to je slaba vest zaradi izpraznjenja duhovnega sveta in vrednot, ki se sprevrže v sistematično in organizirano maščevanje, libertinsko sovraštvo, kulturni boj. – To

11 Prav tam, str. 44.

12 Fjodor M. Dostojevski, *Besi*, Ljubljana 1979, str. 138 (dalje: Dostojevski, *Besi*).

13 Prav tam, str. 379–380.

14 Prav tam, str. 475.

15 Józef Tischner, »*Meinungen zur Ausstellung*«, v: Słojewska-Kołodziej, Halina, *Dein Weg durch die Labyrinthe von Marian Kołodziej. Ein Begleiter durch die Ausstellung* (Gdansk: Klasztor Franciszkanow, 2015), str. 45.

16 Drewermann, *Dostojevski*, str. 45.

plastično prikazuje Ehrlich na Koroškem v delu *Wilajet Kärnten*.¹⁷ – Nacizem, komunizem in fašizem so bili napadalno sovražni do Cerkev, ker je bila Cerkev še vedno vest sodobnemu človeku in družbi, večina režimov pa jo je zato skušala izločiti iz družbenega dogajanja.

Komunizem – organiziran napad na krščanstvo

Komunizem je torej kot drugi totalitarizmi napadal vero in Cerkev. Idejne zasnove zoper vero in Cerkev so dali liberalci, praktično pa so jih uveljavili totalitarni (socialistični) sistemi. Zgled nam je zibelka komunizma, Rusija. Lambert Ehrlich v članku *Ruski boljševizem*, piše, da so v SZ med leti 1918–1929 usmrtili »6775 profesorjev, 8800 zdravnikov, 54.650 oficirjev, 12.950 veleposestnikov, 28 škofov, 1215 duhovnikov, 355.250 tako zvane 'inteligencije', 260.000 vojakov, 59.000 policistov, 193.350 delavcev, 815.000 kmetov«,¹⁸ skupaj torej 1.767.018 ljudi, med njimi torej sorazmerno veliko število škofov in duhovnikov.

Kako se je spor med demokratičnim in totalitarnim redom selil v pore evropske družbe in kako so komunisti spretno vpletali vanj Cerkev, najbolje potrjuje že predvojno dogajanje v Sloveniji, ki ga odslikava Kocbekovo *Premišljevanje o Španiji* spomladi 1937 v *Domu in svetu*¹⁹ ter Ehrlichov odgovor nanj v *Slovincu*.²⁰ Gonilna sila te komunistične propagande je bila komunistična internacionala, ki se je uspela po letu 1935 vriniti v demokratične ustanove zahodnega sveta. S špansko revolucijo pa je prešla v odkrit boj z zahodnim demokratičnim svetom.

Ehrlich leta 1937 v časopisu *Slovenec* odgovarja na Kocbekovo *Premišljevanje*, ki ga je imel celo Kocbekov sopotnik Janez Gradišnik za pristranskega. Ehrlich opozarja na razsežnosti in silovitost komunistične borbe zoper Cerkev in duhovnike v španski revoluciji:

17 Lambert Ehrlich, *Aus dem Wilajet Kärnten* (Klagenfurt/Celovec: Slov. kat. politično in gosp. društvo za Slovence, 1913).

18 Lambert Ehrlich, *Ruski boljševizem*, *Čas* 18 (1924), str. 196.

19 Edvard Kocbek, *Premišljevanje o Španiji*, *Dom in svet* (1937), str. 90–105.

20 N. N. (Lambert Ehrlich), *Španija v »Domu in svetu«* pa globlji pogledi, *Slovenec*, 1937, št. 137 (19. 6.), str. 2 (dalje: Ehrlich, *Španija*).

Dr. Tamara Griesser Pečar⁴⁴

DUHOVNIKI IN REDOVNIKI NA ZATOŽNI KLOPI

Povzetek

Po drugi svetovni vojni je komunistična oblast na vse mogoče načine preganjala Katoliško Cerkev, ker je bila še edina organizacija, ki je ni obvladovala. Velika večina duhovnikov in redovnikov je bila na udaru, eden od načinov preganjanja so bili tudi montirani kazenski procesi. Do leta 1961 je bilo kazensko obsojenih 339 duhovnikov in redovnikov, do leta 1976 je število obsodb naraslo še za najmanj 137. Po osamosvojitvi montirani procesi niso bili razveljavljeni, vsak posameznik ali njegov bližnji sorodnik je moral vlagati zahteve za varstvo zakonitosti na Vrhovno sodišče. Šele po letu 2005 pa do konca 2012 so za svoje duhovnike in redovnike to lahko naredile verske skupnosti, nato pa zgolj vrhovni državni tožilec. Nastala je pobuda, da se pošilja prošnje na vrhovnega državnega tožilca in dejansko je Vrhovno sodišče do sedaj razveljavilo 39 sodb.

Ključne besede: Ozna/Udba, montirani procesi, kočevski proces, Vrhovno sodišče, Ustavno sodišče RS, zahteve za varstvo zakonitosti, rehabilitacija, vrhovni državni tožilec.

⁴⁴ Raziskovalka programa SCNR P6-0380, Kršitve človekovih pravic in temeljnih svoboščin na slovenskem ozemlju v 20. stoletju, ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS).

Uvod

Komunistična partija je v Sloveniji (Jugoslaviji) med drugo svetovno vojno zlorabila upor proti okupatorju s ciljem prevzema oblasti in s tem povzročila krvavo državljansko vojno. Da konsolidira svojo oblast, je po koncu vojne t. i. »ljudska oblast« (nova komunistična oblast) takoj začela preganjati vse dejanske in domnevne nasprotnike. Vsakdo, ki je kritično razmišljal o katerem koli področju oz. ukrepu nove oblasti, je bil sumljiv. »Praksa brezkompromisnega preganjanja vseh drugače mislečih, ki se je vse bolj uveljavljala že s kočevskim procesom leta 1943, se je po koncu vojne še močneje nadaljevala,« je ocenil mednarodni pravnik Dieter Blumenwitz v prvi mednarodnopravni študiji o stanju v Sloveniji med vojno in takoj po njej.⁴⁵ Obdobje do nekako sredi petdesetih let 20. stoletja je bilo obdobje popolnega brezpravja in najhujše fizične in psihične represije na Slovenskem. Bil je to čas najbolj surovih kršitev človekovih pravic in temeljnih svoboščin, čas množičnih umorov političnih oz. ideoloških nasprotnikov in »čiščenja« domnevnih razrednih sovražnikov. Da rešijo svoje življenje, so se številni nasprotniki komunizma, predvsem tudi vidni predstavniki predvojnih legalnih strank, maja 1945 umaknili v tujino. Prek taborišč v Avstriji in Italiji so se postopoma izselili v različne države v Evropi, Južni in Severni Ameriki, pa tudi v Avstraliji. V tujino je šlo tudi 275 duhovnikov in 62 bogoslovcev, med njimi tudi ljubljanski škof dr. Gregorij Rožman.⁴⁶

Takoj po prevzemu oblasti leta 1945 je »ljudska oblast« v Sloveniji začela ukrepati proti Katoliški Cerkvi, ker je ta bila še edina organizacija, ki ji Komunistična partija ni mogla do živega, saj je bil vrh Cerkve v Rimu, torej zunaj njenega vpliva. Katalog ukrepov »ljudske oblasti« proti predstavnikom Cerkve, ki so jih začeli izvajati takoj po prevzemu oblasti, je dolg: hišne preiskave, stanovanjsko utesnjevanje, brisanje z volilnih imenikov, omejevanje verouka, ukinjanje cerkvenih šol, agrarna reforma in nacionalizacija, omejevanje verskega tiska, odpuščanje sester iz šol in bolnišnic, množične aretacije in sodni procesi. V ča-

45 Dieter Blumenwitz, *Okupacija in revolucija v Sloveniji (1941–1946)*. Mednarodnopravna študija, ur. Jože Dežman in Tamara Griesser Pečar (Celovec: Mohorjeva, 2005), str. 172.

46 Tamara Griesser Pečar, »Kirche und Immigration«, v: *Katholische Kirche in Kärnten und Lebenswirklichkeiten 1900–1975/Koroška katoliška Cerkev in življenjska dejstva 1900–1975*, ur. Avgustin Malle in Peter G. Tropper, *Das gemeinsame Kärnten/Skupna Koroška 13* (Celovec: Mohorjeva, 2015), str. 370–371.

sopisih, na političnih mitingih, radijskih postajah in na odru pa se je takoj začela propaganda proti Cerkvi in njenim predstavnikom. Vsi duhovniki, ki med vojno niso bili na svojem službenem mestu, so za svoje delo potrebovali dovoljenje notranjega ministrstva, t. i. pristanek, pa četudi jih je okupator zaprl in poslal v koncentracijsko taborišče ali nasilno izselil.⁴⁷ Verouk je bil najprej močno oviran, potem pa na šolah sploh prepovedan in Teološka fakulteta, ki je bila leta 1919 ena od ustanovnih fakultet Univerze v Ljubljani, je bila izključena iz Univerze. Preprečeval se je vstop v semenišče in vsako versko delovanje je bilo močno ovirano. Za novo komunistično oblast in njen obstoj je bila Katoliška Cerkev vse do prevrata 1990/1991 sovražnik številka ena, že v poročilu notranjega ministrstva novembra leta 1945 je bila označena kot »hrbtenica reakcije«.⁴⁸ V navodilih uprave agitpropa pri Centralnem komiteju Komunistične partije Slovenije je leta 1947 navedeno, da je duhovščina »najmočnejši politični in ideološki nosilec vseh nam sovražnih idej v Sloveniji«.⁴⁹ Še zadnji »Priročnik za delo milice« leta 1985 Cerkev opredeljuje kot glavnega notranjega sovražnika in zato predvideva učinkovit lokalni nadzor duhovnikov in vidnejših laičkih aktivistov ter pridobivanje virov, »s katerimi si zagotovi pregled nad škodljivo dejavnostjo klera in laičkih aktivistov«.⁵⁰ Čeprav je imela Katoliška Cerkev po ustavi in zakonih zajamčene pravice, so te bile le »mrtva črka na papirju«, kot to ocenjuje Roman Ferjančič.⁵¹ Oblast (Udba, verska komisija in drugi oblastni organi) jo je do osamosvojitve omejevala na vseh področjih, netila je razdor med duhovniki in škofi, kar se je imenovalo diferenciacija, uvajala je ateizacijo v šolah itn. Poleg splošnih znanih predpisov in zakonov je obstajal paralelni tajni pravni sistem, tajni uradni listi in

47 Po letu 1950 so tak pristanek potrebovali le duhovniki, ki so prišli iz drugih republik in so šele nastopili službo, torej novomašniki. Izdajalo pa jih ni več Ministrstvo za notranje zadeve, temveč Poverjenišstvo za notranje zadeve okraja, v katerem je duhovnik bival. Griesser-Pečar, *Cerkev na zatožni klopi* (Ljubljana: Družina, 2005), str. 637–641.

48 Arhiv Republike Slovenije (ARS), SI AS 1931, Letna poročila RSNZ, 067722, 1. 11. 1945; Tamara Griesser-Pečar, Pomen 'osvoboditve' za slovensko Katoliško cerkev, v: Aleš Gabrič (ur.), *Slovenija v letu 1945* (Ljubljana 1996), str. 113.

49 ARS, SI AS 1589, CK ZKS, šk. 27, Navodila agitprop uprave pri CK KPS.

50 »Priročnik za delo milice na področju varstva ustavne ureditve«, v: Lovro Šturm, Ljuba Dornik Štrubelj in Pavle Čelik, *Navodila za delo varnostnih organov v SR Sloveniji* (Ljubljana, junij 1985), str. 167 ter »Priročnik. Nekaj problemov državno-varnostnega značaja in naloge v zvezi z njihovim reševanjem«, prav tam, str. 138.

51 Roman Ferjančič, »O delovanju pravosodja LRS v obdobju ljudske demokracije od leta 1945 do 1963«, v: *Brezpravje. Slovensko pravosodje po letu 1945*, ur. Lovro Šturm (Ljubljana: Nova revija, 1998), str. 12–13.

Dr. Jernej Letnar Čerňič⁸⁷

PRAVNA OBRAVNAVA NEPOŠTENIH OBSODB DUHOVNIKOV IN REDOVNIKOV V NEKDANJEM NEDEMOKRATIČNEM SISTEMU

Povzetek

Institucije slovenske demokratične in pravne države so tranzicijsko pravičnost v zadnjih desetletjih izpeljale le delno in sporadično. Storilci niso v slovenskem pravnem redu odgovarjali za kršitve človekovih pravic. Povračilna tranzicijska pravičnost je tako izostala. Po drugi strani so državne institucije v korist žrtev kršitev človekovih pravic sprejele in izvedle nekaj ukrepov obnovitvene tranzicijske pravičnosti. Če sodstvo ni želelo oziroma ni bilo zmožno preganjati storilcev človekovih pravic v totalitarnem sistemu, je v zadnjih treh desetletjih vendarle Vrhovno sodišče na podlagi zahtev vrhovnega državnega tožilca razveljavilo nekaj tisoč kazenskih sodb nekdanjih komunističnih sodišč. Med njimi tudi nekaj sodb zoper duhovnike in redovnike, ki so bili med drugo svetovno vojno in po njej očrnjeni kot nasprotniki totalitarnega režima. Pričujoči prispevek kritično obravnava delo slovenskega pravosodja pri odpravi kazenskih obsodb iz nepoštenih sodnih postopkov za duhovnike in podaja predloge za izboljšanje sodne prakse.

Ključne besede: tranzicijska pravičnost, kršitve človekovih pravic, Rimsko-katoliška Cerkev, duhovniki, sodstvo.

⁸⁷ Redni profesor za pravo človekovih pravic, državno pravo in upravno pravo na Evropski pravni fakulteti Nove univerze v Ljubljani, in raziskovalec na Študijskem centru za narodno spravo.

Uvod

Slovenska država je po osamosvojitvi v začetku devetdesetih prvič razprla jadra učinkovitega varstva vladavine prava in varstva človekovih pravic. Slovenska družba je do takrat v prejšnjih desetletjih in stoletjih živela v strukturah, ki niso delovale na podlagi varstva pravic in svoboščin posameznika v razmerju do državnih oblasti. Prehod iz nedemokratskega v demokratični sistem, ki temelji na ustavni demokraciji, vladavini prava in varstvu človekovih pravic, zato ni bil enostaven.⁸⁸ Potrebno je bilo vzpostaviti demokratično in pravično slovensko državo in hkrati tudi obračunati s preteklimi kršitvami človekovih pravic. Tranzicijska pravičnost v slovenskem pravnem redu zato nikoli ni bila nekaj samoumevnega. Institucije državne oblasti se je niso posluževale, izogibale so se ukrepom tranzicijske pravičnosti, tako v razmerju do nacističnega, fašističnega in še toliko bolj komunističnega totalitarnega avtoritarnega režima.⁸⁹ Še posebej zadnji, komunistični sistem je v času druge svetovne vojne, naprej pa tudi v času po drugi svetovni vojni povzročal marsikatero kršitev človekovih pravic. Te kršitve niso bile osamljene, temveč so bile del sistematičnega in vsesplošnega načrta, kako obračunati z delom prebivalstva, ki ni bil lojalen takratni oblasti in ki ni bil lojalen takratni komunistični partiji.⁹⁰ Ena izmed teh plasti slovenske družbe, ki nekako ni sledila oblastem v povojnem totalitarnem sistemu, je bila

88 Jan Zobec, Jernej Letnar Čerňič, »The remains of the authoritarian mentality within the Slovene judiciary,« v: *Central European judges under the European influence: the transformative power of the EU revisited*, ur. Michal Bobek (Oxford, Portland: Hart, 2015), 125–148; Državni tožilec Republike Slovenije proti Mitji Ribičiču, Ks 962/2002, Kpr 122/06.

89 Jan Zobec, Jernej Letnar Čerňič, »The remains of the authoritarian mentality within the Slovene judiciary,« v: *Central European judges under the European influence: the transformative power of the EU revisited*, ur. Michal Bobek (Oxford, Portland: Hart, 2015), 125–148; Jernej Letnar Čerňič, »Impact of the European Court of Human Rights on the Rule of Law in Central and Eastern Europe,« *Hague Journal on the rule of law* 10, št. 1 (2018): 111–137; Državni tožilec Republike Slovenije proti Mitji Ribičiču, Originalne številke sodnega primera: Ks 962/2002, Kpr 122/06. Tamara Griesser Pečar, Matej Avbelj, Jernej Letnar Čerňič in Alenka Puhar, Okrogla miza o Kočevskem procesu: brez pravice do pritožbe, dne 18. maja 2022 v prostorih Nove univerze v Ljubljani. Družina. Štefanič, Bogomir. Legitimirana sodna gledališka predstava. 18. 2. 2022. pridobljeno 23. 5. 2022. <https://www.druzina.si/clanek/legitimirana-sodna-gledaliska-predstava>.

90 Matej Avbelj, Jernej Letnar Čerňič, Gorazd Justinek, *The impact of European Institutions on the Rule of Law and Democracy in Slovenia* (Oxford: Hart, 2020), str. 1–320; Lovro Šturm, »O kratenju človekovih pravic in temeljnih svoboščin v Sloveniji v obdobju 1945–1950,« v: *Temna stran meseca: kratka zgodovina totalitarizma v Sloveniji 1945–1990*, ur. Drago Jančar (Ljubljana: Nova revija, 1998), str. 65–112; Lovro Šturm, *Omejitev oblasti: ustavna izhodišča javnega prava* (Ljubljana: Nova revija, 1998), str. 1–332.

Rimskokatoliška Cerkev. Njeni deležniki, duhovniki, so se v letih po drugi svetovni vojni znašli v številnih namišljenih sodnih procesih, na katerih so bili obsojeni za številna izmišljena kazniva dejanja.⁹¹ Tranzicijska pravičnost v Sloveniji je zapletena zgodba tudi zaradi dejstva, da slovensko sodstvo po demokratizaciji ni želelo oziroma ni bilo zmožno preganjati domnevnih storilcev. Kljub številnim kršitvam človekovih pravic nihče verjetno nikoli ne bo odgovarjal za te kršitve v času nedemokratskega komunističnega režima. Tako takratne izvršilne kot tudi sodne veje oblasti. Pričujoči prispevek obravnava s pravnega vidika, predvsem z vidika prava in človekovih pravic revolucionarne procese proti predstavnikom Rimskokatoliške Cerkve, proti duhovnikom in redovnikom.

Prvi procesi so se začeli že med drugo svetovno vojno.⁹² Po drugi svetovni vojni so sledili še številni drugi.⁹³ Predstavniki te verske skupnosti so bili s strani takratnih državnih oblasti označeni kot razredni sovražniki in kot taki upravičenci za izvedbo številnih pobud, za njihovo izključitev iz slovenske družbe.⁹⁴ Duhovniki so bili po drugi svetovni vojni in že prej preganjani. Takratna oblast jih je označila za sovražnike in v okviru takratne državne oblasti⁹⁵ so potem tudi obračunali z njimi. Nikoli do sedaj ni bila uvedena tranzicijska pravičnost v polni meri. Izvedeni so bili nekateri delni ukrepi. Še posebej je izostala povračilna tranzicijska pravičnost, saj nihče do sedaj ni bil, kot rečeno, preganjan za kršitve človekovih pravic.⁹⁶ So pa institucije slovenske državne oblasti tudi na podlagi zahtev in pritiska civilne družbe sprejele in izpeljale številne ukrepe tako imenovane obnovitvene družinske pravičnosti.⁹⁷ Povračilna tranzicijska pravičnost skuša zavarovati človeško dostojanstvo nosilcev pravic žrtev tako, da državne oblasti

91 Tamara Griesser Pečar, *Cerkev na zatožni klopi: Sodni procesi, administrativne kazni, posegi »ljudske oblasti« v Sloveniji od 1943 do 1960* (Ljubljana: Družina, 2005).

92 Prav tam.

93 Prav tam.

94 Tamara Griesser Pečar, *Cerkev na zatožni klopi: Sodni procesi, administrativne kazni, posegi »ljudske oblasti« v Sloveniji od 1943 do 1960* (Ljubljana: Družina, 2005).

95 Jernej Letnar Črnič, »Dvoumna odločitev,« IUS-INFO, pridobljeno 20. 10. 2023 <https://www.iusinfo.si/medijsko-sredisce/kolumne/163980>; Letnar Črnič, »Tranzicijska pravičnost od Trsta do Monoštra,« 157–180; Tone Ferenc, *Dies Irae*, str. 1–688; Jože Dežman, »Preseganje travmatskih bremen titoizma,« *Bogoslovni vestnik* 74, št. 4 (2014), str. 611–638.

96 Jernej Letnar Črnič, »Tranzicijska pravičnost od Trsta do Monoštra: med utopijo in resničnostjo,« *Dileme: razprave o vprašanih sodobne slovenske zgodovine* 6, št. 1 (2022), str. 157–180.

97 Prav tam.

preganjajo domnevne storilce kršitev. Hkrati žrtvam oziroma njihovim sorodnikom poskuša obnoviti njihovo dostojanstvo, čeprav večine žrtev po demokratizaciji ni bilo več, saj so jih predstavniki takratnega režima pokončali. Obnovitvena pravičnost narekuje holistične ukrepe za spominjanje na kršitve človekovih pravic. Mednje sodijo tudi sodne rehabilitacije nepravilno obsojenih v totalitarnem režimu. Namen pričujočega prispevka je prispevati k tej obnovitveni pravičnosti, tako da se spominja na namišljene in nepoštene sodne postopke zoper duhovnike in redovnike, ki so potekali na podlagi izmišljenih dokazov, ki so jih zbrale takratne državne oblasti. Številni duhovniki so bili zato zaprti, nepravilno obsojeni in nekateri tudi zunajsodno umorjeni. Prispevek je razdeljen na tri glavne dele. Po uvodnem delu drugo poglavje obravnava pravno podlago za razveljavitev sodb nedemokratskih sodišč, nato v tretjem delu analizira nepoštene sodne procese proti duhovnikom in redovnikom v nedemokratskem sistemu.

Pravna podlaga za razveljavitev sodb nedemokratskih sodišč

Slovenska država do sedaj ni bila zmožna oziroma njeni organi in funkcionarji niso želeli sprejeti in izvajati ukrepov povračilne tranzicijske pravičnosti. Pomanjkanje povračilne tranzicijske pravičnosti lahko pripišemo različnim razlogom, praviloma pa predvsem razlogom ideološke in politične narave. Po demokratizaciji je lahko opravičiti normativno spremembo pravnega reda, težje je izvesti konkretne spremembe v praksi, še posebej v mentaliteti posameznikov in družin, ki so desetletja v času nedemokratskega režima in še kasneje uživali privilegije, ki so bili dostopni samo izbranim. Ustavno sodišče je v zadevi U-I-107/96 ugotovilo, da: »Novejše pravne in zgodovinske raziskave, ki temeljijo na proučevanju primarnih virov iz zgodovinskih arhivov, izkazujejo, da tedanja sodišča niso bila samostojna, neodvisna in nepristranska oblast. Bila so orodje za izvajanje revolucije, 'bič v rokah ljudstva', 'učinkovito sredstvo za uničenje ljudskih škodljivcev', 'borbeni organ za preganjanje razrednega sovražnika' in kot taka podrejena upravnemu aparatu in monopolni komunistični partiji.«⁹⁸ Ustavno sodišče je v odločbi o Titovi cesti zapisalo, da »zgodovinska dejstva, zabeležena v številnih dokumentih, listinah in

98 Ustavno sodišče RS, U-I-107/96, 4. 7. 1997, 29. odstavek.

Dr. Nik Trontelj¹²³

POSTOPEK REVIZIJE MONTIRANIH KAZENSKIH OBSODB V OKVIRU DELOVNE SKUPINE

Povzetek

Delovna skupina, ki si prizadeva doseči sodno rehabilitacijo krivično obsojenih duhovnikov, redovnikov in redovnic Katoliške Cerkve v Sloveniji po drugi svetovni vojni, se je v sestavi profesorjev Tamare Griesser Pečar, Janeza Juhan-ta in Janeza Jerovška (umrl 2023) osnovala leta 2019. Od leta 2020 v skupini sodeluje tudi Nik Trontelj, ki sta ga Nadškofija Ljubljana in Slovenska škofovska konferenca zaposlili z nalogo dolgoročnega urejanja zadevnega področja. V okviru projekta je bilo do zdaj na Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije vloženi nad 50 razmeroma obsežnih vlog s pobudo za varstvo zakonitosti v brezštevilnih primerih sodnih procesov proti predstavnikom Cerkve in doseženih 39 oprostilnih sodb za 45 oseb. V načrtu je nadaljnje delovanje delovne skupine z namenom zbiranja arhivskega gradiva in evidentiranja različnih oblik pregona Katoliške Cerkve, ki je bila v obravnavanem obdobju deležna največjega šikaniranja v svoji zgodovini na tem območju.

Ključne besede: duhovniki, redovniki, redovnice, Katoliška Cerkev, montirani sodni procesi, rehabilitacija, arhivi.

123 Docent za področje filozofije, religiologije in aplikativne etike na Fakulteti za pravo in ekonomijo pri Katoliškem inštitutu v Ljubljani, in asistent na Teološki fakulteti UL.

Nik Trontelj PhD

WORKING GROUP REVIEW OF SHOW TRIAL CONVICTIONS

Summary

The working group which aims to achieve the judicial rehabilitation of unjustly convicted priests, religious men and women of the Catholic Church in Slovenia after the Second World War was founded in 2019 by Professors Tamara Griesser Pečar, Janez Juhant and Janez Jerovšek (deceased 2023). Since 2020, the group has been joined by Nik Trontelj, who was recruited by the Archdiocese of Ljubljana and the Slovenian Bishops' Conference to work on the long-term management of this area. Within the project, over 50 relatively large petitions for protection of legality have so far been filed with the Supreme State Prosecutor's Office of the Republic of Slovenia in countless cases of trials against representatives of the Church, and 39 acquittals for 45 persons have been obtained. The working group is planning to continue its work in order to collect archival material and to record the various forms of persecution of the Catholic Church, which suffered the greatest harassment in its history in the area during the period under review.

Key Words: priests, religious men and women, Catholic Church, show trials, rehabilitation, archives.

Ustanovitev delovne skupine in njene dejavnosti

Delovna skupina v sestavi dr. Tamare Griesser Pečar, dr. Janeza Juhanta, dr. Janeza Jerovška (umrl 2023) in dr. Nika Trontlja si prizadeva doseči sodno rehabilitacijo čim večjega števila krivično obsojenih duhovnikov, redovnikov in redovnic Katoliške Cerkve v Sloveniji po drugi svetovni vojni. Delo za rehabilitacijo posameznih obsojenih predstavnikov Cerkve je sporadično teklo že pred ustanovitvijo omenjene delovne skupine, ki zdaj deluje četrto leto.

Po osamosvojitvi Republike Slovenije država iz političnih razlogov ni poskrbela za skupno rehabilitacijo vseh montirano obsojenih državljanov, med katerimi so bili tudi brezštevilni službeni predstavniki Cerkve, ki so jim sodili po sporni kazenski zakonodaji in z očitnimi kršitvami mednarodno priznanih standardov v kazenskem postopku. Zato so v letih po nastanku samostojne države nekateri preživeli posamezniki ali sorodniki obsojenih duhovnikov, redovnikov in redovnic iz lastnega nagiba vlagali zahteve za varstvo zakonitosti za posamezne primere krivično obsojenih v prejšnjem režimu. Nekateri so bili pri tem uspešni, drugi ne.¹²⁴ V času pravosodnega ministra dr. Lovra Šturma (2004–2008) je prilagoditev kazenske zakonodaje omogočila, da so lahko zahteve za varstvo zakonitosti na državno tožilstvo za svoje člane vlagale tudi posamezne škofije in redovne družbe. Ta možnost je veljala do 31. decembra 2012. V tistem obdobju je bilo doseženih nekaj oprostilnih sodb, največ v mariborski (nad)škofiji (vsaj 20 duhovnikov), najmanj pa v koprski, ki se je pri tem delu tudi najmanj angažirala.¹²⁵

Leta 2019 se je na pobudo dr. Janeza Jerovška vzpostavila iniciativa za vlaganje pobud za razveljavitev duhovniških procesov, ki sta se ji takoj pridružila dr. Tamara Griesser Pečar in dr. Janez Juhant. Pripravili so tri vloge za obsojene duhovnike in bili pri tem uspešni. Osnovni motiv njihovega dela je bil očistiti imena obsojenih duhovnikov, ki so bili po večini že pokojni. Dr. Juhant je za uspešnejše odzivanje sodne veje oblasti organiziral podpisovanje peticije, ki bo podprla formalne vlagatelje. Projekt je tako podprlo nad 400 podpisnikov posebne peticije,

¹²⁴ Znan je primer primorskega duhovnika Jožka Kraglja (1919–2010), ki je bil po zavrnitvi odvetnikove zahteve za varstvo zakonitosti (2006) zelo razočaran. Naša delovna skupina je ob ponovni vložitvi zahteve za varstvo zakonitosti (2021) dosegla njegovo rehabilitacijo (2023).

¹²⁵ Tamara Griesser Pečar, Razveljavljenih okoli 30 sodb, *Slovenski čas* 165 (januar), 2024, str. 6 (dalje: Griesser Pečar, Razveljavljenih okoli 30 sodb).

večinoma duhovnikov in poznavalcev slovenske (pol)pretekle zgodovine, ki so se zavzeli za sodno razrešitev montirano obsojenih predstavnikov Cerkve.¹²⁶

Na pobudo dr. Juhanta se je skupini leta 2020 pridružil mag. (zdaj dr.) Nik Trontelj, ki sta ga Nadškofija Ljubljana in Slovenska škofovska konferenca 1. julija 2020 zaposlili z nalogo dolgoročnega urejanja zadevnega področja, kar je omogočil in uredil ljubljanski nadškof in metropolit msgr. Stanislav Zoré. Delo je bilo od začetka usmerjeno v dosledno vodenje evidence obsojenih in že rehabilitiranih duhovnikov, redovnikov in redovnic ter vlaganje pobud z zahtevki za varstvo zakonitosti za še neurejene primere. Cerkev v Sloveniji je s tem pokazala čut odgovornosti za svoje trpeče duhovniške sinove in pokazala pripravljenost za reševanje krivičnih sodb. Finančna, organizacijska in moralna podpora projektu, ki jo je zagotovilo vodstvo Cerkve v Sloveniji, je dala sodelavcem novega zagona in omogočila večletno uspešno in plodno delovanje projektne skupine, ki se ji je dr. Trontelj kot koordinator v okviru zaposlitve na Fakulteti za pravo in poslovne vede (zdaj Fakulteta za pravo in ekonomijo) pri Katoliškem inštitutu v Ljubljani posvečal s polnim delovnim časom. Skupina je do zdaj vložila nad 50 razmeroma obsežnih vlog in dosegla 39 oprostilnih sodb ter rehabilitirala 45 oseb.¹²⁷

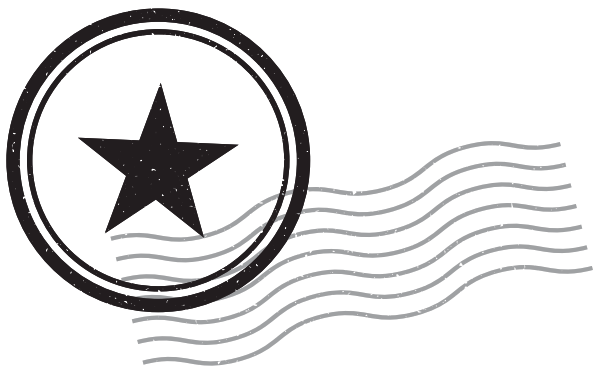
Avtor tega zapisa sem v obdobju zaposlitve opravljal raziskovalno in administrativno delo v zvezi z zgodovinsko, pravno in politično analizo obdobja montiranih sodnih postopkov ter urejanjem podatkov za pripravo uradnih dopisov za Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije. Za potrebe svojega dela sem redno obiskoval vse relevantne državne in cerkvene arhive. To so bili državni Arhiv Republike Slovenije in regionalni arhivi: Zgodovinski arhiv Ljubljana z vsemi področnimi enotami (Ljubljana, Kranj, Novo mesto, Škofja Loka, Idrija), Pokrajinski arhiv Koper, Pokrajinski arhiv Nova Gorica, Pokrajinski arhiv Maribor, Zgodovinski arhiv Celje, Zgodovinski arhiv Ptuj. Med cerkvenimi arhivi sem raziskoval v škofijskih arhivih (Ljubljana, Koper, Maribor) in zasebnih arhivih nekaterih redovnih skupnosti. V posameznih primerih so podatke o pregonu posredovali tudi poznavalci ali sorodniki obsojenih duhovnikov. Pri zbiranju podatkov je nudila nepogrešljivo vlogo knjiga *Cerkev na zatožni klopi* in drugo zbrano

126 Petición je še vedno možno podpisati na povezavi: https://www.peticija.online/zahteva_za_varstvo_zakonitosti_zoper_sodbe_slovenskim_duhovnikom_v_asu_bivega_reima.

127 Število oprostilnih sodb se redno povečuje.

**ODDANE VLOGE
Z ZAHTEVKI ZA VARSTVO ZAKONITOSTI
2019–2024**

(po abecednem redu)

Samostanska cerkev
v Slovenski Bistrici, 1921.
Sestre so tu delovale
v letih 1923–1941.

Vir: Knjižnica Josipa Vošnjaka
Slovenska Bistrica

Vrhovno državno tožilstvo RS
Vilharjeva cesta 23
1000 Ljubljana

Datum: 2024-01-02

ZADEVA: predlog za vložitev zahteve za varstvo zakonitosti za spremembo obsodilne kazenske sodbe II Sod 248/45 za osebo: Ivana Alič (*28. 2. 1911, Planina, Šentjošt nad Horjulom, +1967)

Podpisani predstavniki duhovnikov in drugih na spletu objavljenih podpisnikov iz vrst poznavalcev slovenske (pol)pretekle zgodovine naslavljam na Vrhovno državno tožilstvo RS predlog za vložitev zahteve za varstvo zakonitosti za spremembo obsodilne kazenske sodbe II Sod 248/45 za osebo: Ivana Alič (*28. 2. 1911, Planina, Šentjošt nad Horjulom, +1967), zaradi zakonske kršitve, to je kršitev kazenskega zakona iz 372. člena ZKP in kršitve določb kazenskega postopka iz 371. člena ZKP. Izpostavljamo tudi kršitve 28. in 29. člena Ustave RS. Pripominjamo, da smo pripravljeni ob upoštevanju zgodovinskih virov prispevati vsa morebitna dodatna pojasnila in argumente za to pobudo.

Obrazložitev:

Ivana Alič (redovno ime: Tarcizija) je bila pred začetkom druge svetovne vojne v Jugoslaviji članica Jugoslovanske province šolskih sester iz matrne hiše v Eggenbergu pri Gradcu (redovna družba Frančiškank Brezmadežnega spočetja). Delovala je v provincialni hiši v Slovenski Bistrici. Aprila 1941 jo je nemški okupator skupaj z drugimi sestrami pregnal iz mesta bivališča. Vrnila se je na svoj dom v okolici Šentjošta, kjer je preživela vojna leta. V tem času je domnevno izstopila iz redovne družbe. 12. 5. 1945, neposredno po koncu vojne, so jo predstavniki OF aretirali in jo odvedli v pripor. Zatem ji je sodilo revolucionarno sodišče.

Vojaško sodišče Ljubljanskega vojnega področja (sodba II Sod 248/45) je dne 20. 7. 1945 pod predsedstvom kapetana Lada Šviglja in v sodelovanju porotnikov, člana častnika Antona Mačka in člana vojaka Antona Vesela ter tožilca Vinca Železnika obtoženo Ivano Alič spoznalo za krivo:

»da je v času italijanske okupacije prenašala pošto od belogardistične komande na karabinersko postajo v Horjul organizatorju Be-Ga v Horjulu, kateremu je tudi osebno povedala, da se partizani nahajajo na Vrzdencu«.

Obsojena je bila kaznivega dejanja iz 14. člena Uredbe o vojaških sodiščih (sodelovanje z okupatorjem). Sodišče je glede na 14., 16. in 17. člen iste uredbe in z uporabo Zakona o vrstah kazni obtoženi osebi Ivani Alič izreklo kazen štirih (4) let omejitve svobode s prisilnim delom in štirih (4) let izgube aktivne in pasivne volilne pravice, pravice do državne ali katerekoli javne službe ali poklica in pravice do volilnih funkcij v društvenih organizacijah. V kazen so ji všteli prestani pripor od 12. 5. 1945. Kazen odvzema svobode s prisilnim delom je od 22. 7. 1945 prestajala v kazenskem taborišču Ljubljanskega vojnega področja v Kočevju. 5. 8. 1945 je bila skladno z Ukazom o splošni amnestiji in pomilostitvi, ki je bil objavljen v Uradnem listu Demokratske federativne Jugoslavije, deležna pomilostitve in 9. 8. 1945 iz taborišča v Kočevju izpuščena na prostost. Ivana Alič je bila pomiloščena glede na 1. točko omenjene odločbe, in sicer kot sodelavka okupatorja. Sestavljalci pobude za vložitev zahteve za varstvo zakonitosti trdimo, da sodišče sploh ni dokazalo krivde obtoženke in da kaznivo dejanje ni bilo razvidno niti iz njene obtožbe. Pomilostitev, ki amnestira vojne prestopnike, ne more izbrisati madeža teh posameznikov in oprati njihovega dobrega imena. Potrebno je revidirati krivično sodbo in oprostiti obtoženko vseh obtožb.

S tem namenom v nadaljevanju analiziramo posamezne stopnje kazenskega postopka in presojo pravo težo ter dokazno moč obtožnice in sodbe.

OZNA za ljubljansko okrožje je 7. 7. 1945 javnemu tožilcu podala kazensko prijavo Ivane Alič z obrazložitvijo, da je omenjena »obtožena« (dejansko osumljena): da je prenesla dve pismi Jakoba Žaklja fašistom v Horjul; da je prenesla štiri pisma komandanta MVAC-a Igorja karabinjerjem v Horjul in organizatorju be-ga Lončarju; da je leta 1942 Lončarju povedala, da se partizani najbrž nahajajo na Vrzdencu, na podlagi česar so Italijani opravili preiskavo in zafrkavali ljudi.

V oči bode dejstvo, da kazenska ovadba osumljenko imenuje »obtoženko« in jo »obtožuje« navedenih kaznivih dejanj. To pomeni, da je bila osumljenka obravnavana kot obtoženka že ob prijavi kaznivega dejanja javnemu tožilcu, kar je povsem v nasprotju s standardi kazenskega postopka. Isti dokument prav tako navaja, da je obtoženka na zaslišanju vse priznala. To pomeni, da je bilo zaslišanje opravljeno pred izdajo naloga o preiskavi, čeprav 1. točka 168. člena ZKP določa, da se preiskava opravi na zahtevo državnega tožilca.

V kazenski prijavi je načelnik OZNE zapisal opombo, da je bila obtoženka že prej belogardistka »in je še danes globoko verna« (spis II Sod 248/45, str. 1). Nekdo je naknadno prečrtal besedi »globoko verna« in zapisal »istih nazorov«. Uradni organ idejno in praktično izenačuje belogardizem in versko pripadnost, kar dokazuje, da je bila Ivana Alič v preiskovalnem postopku obravnavana pristransko, in sicer negativno, na podlagi osebne okoliščine verske pripadnosti, čeprav so glede na 14. člen Ustave RS pred zakonom vsi enaki, ne glede na osebne okoliščine. Ugotoviti je možno tudi kršitev 1. točke 175. člena ZKP, saj je OZNA v preiskavi prekoračila pristojnosti preiskovanja samo glede tistega kaznivega dejanja, na katerega se nanaša sklep o preiskavi, ki ga v zadevnem primeru sploh ni bilo. Ugotovitev verske pripadnosti in njena kvalitativna ocena ni v nobeni vsebinski povezavi z navedenimi kaznivimi dejanji v kazenski prijavi in hujše krši posameznikovo pravico do verske svobode.

Glede na vsebino očitanih kaznivih dejanj v kazenski prijavi ni možno ugotoviti znakov krivdne odgovornosti. Ni jasna niti vsebina pisem, ki naj bi jih osumljenka prenesla na omenjene naslove. Prav tako ni konkretno opredeljeno, kaj pomeni, da je italijanski okupator na podlagi izdaje podatka o gibanju partizanov

- »Seveda pa je tudi res, da morajo iskalci resnice to resnico poiskati in jo potem predstaviti ljudem, da bo mogla resnica po eni strani oprati imena in življenja tistih, ki so bili preganjani in pomorjeni, po drugi strani pa da bo resnica umila spomin tistih, ki potrebujejo očiščenje spomina, da bodo mogli sprejeti preteklost in graditi prihodnost.« **Nadškof in metropolit msgr. Stanislav ZORÉ**
- »Posebej pozivam zakonodajno vejo oblasti države Slovenije, da sprejme Zakon o simbolni razveljavitvi vseh kazenskih obsodilnih sodb in vseh upravnokazenskih ukrepov iz obdobja revolucionarnega brezpravja po letu 1945. Podobno je ravnala npr. Zvezna republika Nemčija, ki je 25. avgusta 1998 s posebnim zakonom simbolno razveljavila vse kazenske obsodilne sodbe nemškega nacionalsocialističnega totalitarnega sistema iz let 1933–1945. Sprejem takšnega zakona ni samo dejanje pietete in izkaz pravne higiene ampak tudi kulturno civilizacijski imperativ, ki se mu slovenska zakonodajna veja oblasti ne more izogniti.« **Zasl. prof. dr. Lovro ŠTURM**
- »Pravna država in spoštovanje človekovih pravic zahtevata odpravo vseh napak sodniških odločitev, tudi po krivici obsojenih duhovnikov.« **Prof. dr. Verica TRSTENJAK**
- »Ta zbornik, ki je podčrtan z jasno normativno noto, bi zato moral biti ne le referenčna točka za nove znanstvene in strokovne raziskave, temveč tudi eno od gradiv za boljše informiranje pravnih in družboslovnih pedagoških praks na Slovenskem.« **Prof. dr. Matej AVBELJ**
- »Zbornik je neprecenljiv vir za raziskovalce, študente in vse, ki jih zanimajo vprašanja pravice, zgodovinske resnice in pomembnosti soočanja s preteklostjo za gradnjo bolj resnicoljubne prihodnosti.« **Prof. dr. Žiga TURK**
- »Razumevanje celovite zapletene in krvave resnice revolucije lahko odpre tudi pot do rehabilitacije vseh žrtev in v bivšem režimu obsojenih, zaprtih in umorjenih duhovnikov.«
Zasl. prof. dr. Janez JUHANT
- »Seznam umorjenih, zaprtih, obsojenih duhovnikov, redovnikov in redovnic ter bogoslovcev vse do leta 1961, ko je začela veljati Uredba Izvršnega sveta Ljudske skupščine LRS za izvrševanje Zakona o pravnem položaju verskih skupnosti, ki je bil sprejet 27. maja 1953, vsebuje 639 imen.«
Doc. dr. Tamara GRIESSER PEČAR
- »Ena izmed teh plasti slovenske družbe, ki nekako ni sledila oblastem v povojnem totalitarnem sistemu, je bila Rimskokatoliška Cerkev. Njeni deležniki, duhovniki, so se v letih po drugi svetovni vojni znašli v številnih namišljenih sodnih procesih, na katerih so bili obsojeni za številna izmišljena kazniva dejanja.« **Prof. dr. Jernej LETNAR ČERNIČ**
- »Delo za pripravo zahtevkov za rehabilitacijo duhovnikov bistveno sestoji iz zbiranja arhivskega gradiva.« **Dr. Nik TRONTELJ**